

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

2411

Վ Ա Ր Ք
ԵՐԵՒԵԼԻ ԱՐԱՆՑ

Ը.

ՌԻՇԱՐ Վ Ա Կ Ն Ե Ր

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ
ՄԻՋՐԱՆ Գ: ՄՈԶԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՈՒԹԻՒՆ Օ. ԱՐՁԻԱՆ
1922

78(43)

Ռ-48

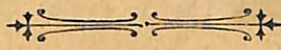
123
37
George Washington
Washington
George Washington
George Washington

Կարգավոր
կատար
Գործ
Հասցե

Գ Ա Ր Ք
ԵՐԵՒԵԼԻ ԱՐԱՆՑ

78(93)
Ռ-48

ՌԻՇԱՐ Վ Ա Կ Ն Ե Ր

2004

Թ Ա Ր Գ Մ Ա Ն Ն Ց
Մ Ի Հ Ր Ա Ն Գ . Մ Օ Ջ Ե Ա Ն

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Օ. ԱՐՁՈՒՄԱՆ
1922

2004

18883-59

35537-4

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՕՐԻՈՐԴ ԱՆՆԱ ՊԵՉԱԶԵԱՆԻ

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉԷՆ

16 Նոյեմբեր 1922

18883-59

35537-4

ՌԻՇԱՐ ՎԱԿՆԵՐ

ՌԻՇԱՐ ՎԱԿՆԵՐ

Ա .

Վակների կեանքն էջ մը. — Ըմբոս առակերթը. —
Վակներ խաղարանին մեջ. — Գեղանի Հրեուհին
և իր շունը. — Սիրոյ առաջին վիճքը. —
Վակների դժբախտ ամուսնութիւնը:

«Վիշիեշն Ռիշար Վակներ կը կոչուիմ.
ծնած եմ 1813 Մայիս 22ին, Լայքցիկի մէջ:

«Հայրս ոսթիականութեան պաշտօնասան
մէջ գրագիր էր. ծնէլէս վեց ամիս վերջ
մեռաւ: Խորք հայրս Լուսվիկ Կէյեր դե-
րասան եւ նկարիչ էր, միանգամայն կա-
սակերգութիւններու հեղինակ: Ընտանիքով
Տրեզսա գաղթած էինք: Ան կ'ուզէր որ ես
նկարիչ ըլլայի, բայց նկարչութեան հա-
մար հակում չունայի:

«Եօրը արեւկան էի երբ խորք հայրս
մեռաւ: Անոր մահուընէն առաջ սորված
էի դաշնակի վրայ նուագել այն ժամա-
նակի ծանօթ եղանակներէն երկու կտոր:

«Մեռնելէն օր մը առաջ, սորված կը-

դաշնակին առջեւ անցած կը նուագէին, ինք խոհուն կերպարանք մը առած, անոնց երաժրչաութեան հմայքին տակ կտորներ կ'ստեղծէր. այսպէս կազմեց իր առաջին նախնորդը (ouverture) որ երգուեցաւ 1830, դեկտեմբեր 24ին, Լայբցիկի թատրոնին մէջ:

Ռիչար Վակնէրի մայրը իբրեւ պաշտօնեայի կին, կառավարութենէն համեստ թուշակ մը կ'ընդունէր: Օր մը Ռիչար թոշակը զանձելու գացած էր: Այն ատեն դեռ հազիր 14 տարեկան էր: Ստակը գրպանը, խաղարանի մը առջեւէն անցաւ: Ուզեց իր բազը փորձել. ներս մտաւ, շարունակաբար խաղաց և կորսնցուց: Երբէք չի վհատեցաւ. վերջին լուման ալ նետեց կանաչ գորգին վրայ: Այդ յանդուգն հարուածը ամենէն յաջողն եղաւ: Կորսնցուցածէն շատ աւելի շահեցաւ և անմիջապէս խաղարանէն դուրս ելաւ: Տուն դարձին, մօրմէն չի կրցաւ ծածկել այդ պատահարը: Մայրը փոխանակ յանդիմանելու իր զաւակը, համբուրեց և ըսաւ:

— Քու անկեղծ խոստովանութիւնդ ինձի կը վստահեցնէ թէ՛ ուրիշ անգամ այդպիսի վաս գործ մը չի պիտի ընես:

Իր Լուիզա քրոջը բարեկամուհիներուն մէջ Լէա Տավիա անուն հրեայ օրիորդ մը

կար, հարուստ ընտանիքէ մը: Հրէուհին աբելնլեան գեղեցկութեամբ օժտուած իր Եակօ շնիկին հետ միշտ այցելութեան կու գար իրենց: Վակնէր որ շուները շատ կը սիրէր, Լէայի այցելութիւններուն կը սպասէր Եակօն փայփայելու համար: Օր մը, աղջկան հայրը իր տունը հրաւիրեց երիտասարդ երաժիշտը: Ինքը որ խենդի պէս արդէն սկսած էր պաշտել մանկամարդ հրէուհին, այդ հրաւերէն շատ փայփայուեցաւ, և Լէայի ապարանքին մէջ սարքուած երեկոյթներէն բնաւ բացակայ չի գտնուեցաւ: Իրիկուն մը, հրաւիրեալներուն մէջ երիտասարդ հոլանտացիի մը ներկայացուեցաւ. դաշնակահար մըն էր. անոր նուագները իրեններէն աւելի գնահատուեցան: Մանկամարդ հրէուհին ներկայութեանը ինքզինքը վիրաւորուած զգաց. գլխարկը առնելով՝ անմիջապէս սրահէն դուրս ելաւ: Քանի մը օր վերջ, Լէա նամակով մը իրեն կ'իմացնէր իր մօտալուտ ամուսնութիւնը Հոլանտացիին հետ:

— Այս եղաւ իմ սիրոյ առաջին վիշտս, կ'ըսէր Վակնէր. կարծեցի թէ՛ ընտել չպիտի մոռնար: Հիմա աւելի շունէն բաժնուրէս կը ցարիմ քան գեղանի հրէուհիէն:

1837ին Քէօնիկապէրկի մէջ կը գտնենք

զինքը: Շեճ s'Օրֆէսքրի պաշտօնով: Հո՛ն կը հանդիպի շատ սիրուն և շատ հմայիչ դերասանուհիի մը, Մինա Բլանէր անունով: Հակառակ իր ընտանիքին կամքին և ամէն տեսակ նիւթական դժուարութիւններու, կ'ամուսնանայ անոր հետ:

«Սիրահարուած էի. կ'ըսէ, ամուսնացայ կոյր յամառութեամբ մը... ողբալի կացութեան մը մէջ կը դնէի ինկզինկս, այսպէս կը նետուէի թշուառութեան այն անդունդին մէջ ուր ինձի նման հազարաւորներ իրենց կորուսին դիմած են:»

Քէօնիկապէրկի թատրոնը տարի մը վերջ սնանկացաւ: Երաժիշտը ստիպուեցաւ Բիկա երթալ իր նորատի կնոջը հետ: Իր շինած նախերգները և Ռիկնցի օրերան չի կրցան զինքը երջանիկ ընել: Իբր բանաստեղծ և և թատրերգակ հեղինակ կ'զգար իր մէջ ստեղծիչ զօրութիւն մը՝ մարդկութեան ամենէն բարձր զգացումները արտայայտելու երաժշտական աշխարհին մէջ: Իր զօրաւոր գործունէութեան արժանի դաշտ մը կը փնտռէր: Փարիզ պիտի կրնա՞ր գոհացում տալ իր փափաքներուն: Կ'ուզէր բազդին դէմ կռուիլ, տառապանքին մէջ աւելի զօրանալ և դիւցազուն մը ըլլալ այն մեծ տրուամին մէջ որ կեանք կը կոչուի:

Բ.

Վանկեր Փարիզի մէջ. — Հէլսեր փողոցի աղբաս երաժիշտը. — Վանկեր Տեգսայի օրերային մէջ. — Թանհաուզը և Լօնկնկիւն. — Յեղափոխական երաժիշտը:

1839, Սեպտեմբերի մէջ Վանկեր Փարիզ հասաւ իր նորատի կնոջը հետ, դժուարին ճամբորդութենէ մը վերջ որ երեք ու կէս շաբաթ տեւեց, երաժիշտը տանող առաջատանաւը փոթորիկի մը բռնուելով՝ ստիպուեցաւ Նորվէկեական փոքր նաւահանգիստի մը մէջ ապաստանիլ: Վանկեր ազդուած էր փոթորիկին արհաւիրքներէն. արկածայից ճամբորդութեան մը արհաւիրակի պատկերները իրեն ատաղձ պիտի հայթայթէին կազմելու գեղեցիկ օրերա մը, որ Վանկերեան երաժշտութեան փառքերէն մին պիտի ըլլար:

Գերման երաժիշտը իր բնակութիւնը հաստատեց Փարիզ, Հէլտէր փողոցը, համեստ յարկաբաժինի մը մէջ: Հո՛ն տառապանքի և վիշտի ժամեր միայն ունեցաւ. սպասումի և անձկութեան երկար գիշերներու մէջ, ճանչցաւ թշուառութիւնը իր ամենէն սև գոյներովը: Օրէրայի թատրոնին դուռները իրեն առջև գոց մնացին: Ստիպուեցաւ իր ձեռագիր աշխատութիւնները ծախել, երաժշտական գործիներ

նորոգել և պարբերական թերթերու համար գրական յողուածներ պատրաստել: 1841ի գարունը Փարիզի մօտ, Մէօտօնի մէջ անցուց և հոն պատրաստեց իր երաժշտական գլուխ գործոցներէն մին Ուրուական Նաւը որուն ձեռագիրին վրայ երկու տեղ նշանակուած են. «Վաղը սսակի պէս՛ պիտի ունենամ:» — «Մէօսօն, 22 օգոստոս, 1841, սասակ նեղութեան մէջ կը գտնուիս»: Այս բառերը կը բաւէին ցոյց տալու թէ՛ մեծ երաժիշտը կեանքի ինչ գառն պայմաններու մէջ այդ երաժշտական հրաշալիքը ստեղծելու զօրաւոր կամքը ունեցած էր:

1842, Ապրիլ 7ին, թողուց Փարիզը ուր աղքատ ու թշուառ երաժիշտի մը կեանքը ապրած էր: Հռենոսի նկարագեղ ասիւրուն առջև արցունքներ թափեց, երգում ըրաւ միշտ հաւատարիմ մնալ իր հայրենի երկրին Գերմանիոյ, որ իր ասպետական աւանդութիւններովը իրեն առջև նոր հորիզոններ պիտի բանար և զինքը պիտի ընէր երաժշտական աշխարհին ամենէն մեծ տաղանդներէն մին:

Վակներ հաստատուեցաւ Տրէզտայի մէջ: Փառքի և յաջողութեան եօթը տարիներ անցուց հոն: Իր Ռիւցի օրերային ներկայացու-

մը ո՛չ միայն յաջողութիւն մը եղաւ, այլ ճշմարիտ յաղթանակ մը:

«Փարիզի մէջ, ամեն սեսակ գրկումներէ վերջ, յանկարծ լնոր աշխարհի մը մէջ կը գտնէի ինձգիւնս, ըսած է Վակներ, մրդաւանջներու եւ պատրաստներու զոհ, հիմա այդ աշխարհին մէջ կը կ'ազդուրուէի եւ կը վերակենդանանայի: Երբեմնիս նեւրոս մարդը, ամենէն յետոյ եւ հայրենի երկիրէն հեռու, հիմա՛ ինձգիւնք կը սեսներ սիրուած եւ փայփայուած իր հայրենակիցներէն: Կեանքի այս պայմաններուն տակ, կ'զգայի թէ՛ արուեստագէտի սսպարէզիս մէջ երազած յաջողութիւններս պիտի գտնէի»:

1845, Հոկտեմբեր 15ի գիշերը, Տրէզտայի արքունական թատրոնը կը ներկայացնէր Վակների գեղեցիկ գործերէն մին, Թանկաուզըրը մեծագոյն յաջողութեամբ: Նշանաւոր վարպետը Փարիզի մէջ, իր յուսահատ գիշերները, պատրաստած էր այդ օրերան, անոր նիւթը առած ըլլալով ասպետական և վիպական հին Գերմանիոյ մէկ ժողովրդային աւանդութենէն: Տառապանքի մէջ կազմուած այդ գործը, երկար տքնութիւններու արդիւնք, իր փառքերէն մին պիտի ըլլար:

Վակնէր այս ներկայացումներէն քաջա-
լերուած, իր միտքի բովանդակ կորովին մէջ,
պատրաստեց նաև Լօհէնկիրինը երեք արար-
ուածով մեծ օքերա մը, աննման գեղեցկու-
թիւններով օժտուած : Վէպին հերոսուհին՝
Էլզայի սիրոյ երգը երաժշտական հրաշալիք
մը նկատուած է :

Փառքի և յաջողութեան այս շրջանին մէջ,
նոր դժբախտութիւն մը պիտի ունենար մեծ
արուեստագէտը : 1849, Մայիս ամսուն Տը-
րեզտայի մէջ ապստամբութիւն մը ծագեցաւ.
ինք ալ մասնակցեցաւ այդ ապստամբական
չարժումին : Ֆրանց Լիսց նշանաւոր երաժիշտը,
առաջին ժամէն հիացող անոր տաղանդին
վրայ, կեղծ անցագիրով մը յաջողեցաւ իր
սիրելի արուեստակիցը սահմանազլուխէն հե-
ռացնել և ազատել զայն բրուսիական սուին-
ներէն : Դժբազդ Վակնէր Յիւրիս գնաց : Իր
աքսորի տասներկու տարիները ամենէն ար-
դիւնաւորը պիտի ըլլային : Իր ստեղծիչ մտա-
ծումին բովանդակ հասունութեանը մէջ կը
գտնուէր : Երազուն և մեղամաղձոտ հանդար-
տութեան մը մէջ պիտի արտադրէր այն-
պիսի գործեր որոնք իր անմահութեան պսա-
կը պիտի հիւսէին :

Գ.

Վակնէր Յիւրիսի մեջ. — Ախորի սարիները. — Էլիզա
Վիլ եւ ձիւլիա Ռիթեր. — Վիգէնսօֆի ամառանոցը.
— Վիպայից սէրը :

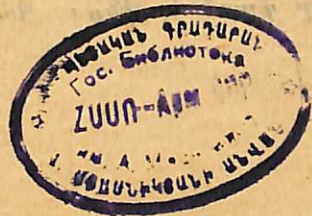
Յիւրիս, Զուիցերիոյ այդ համալսարանա-
կան գեղեցիկ քաղաքը հիւրընկալեց գերման
երաժիշտը : Իր աքսորի տարիները Վակնէր
անցուց հրաշալի գիւղանկարի մը մէջ : Հէլ-
վէտիոյ ձիւնապատ լեռները, կանաչաւէտ դաշ-
տերը և կապուտակ լիճերը իրեն մասամբ
մոռցնել տուին իր անցեալ տառապանքները :
Համակերպեցաւ արսորականի կեանքին և
առանձնութեան մէջ ամբողջովին նուիրուե-
ցաւ աշխատութեան, առանց հետամուտ ըլ-
լալու փառքին և հարստութեան : Մտածե-
լու և ստեղծելու ուրախութիւնը, աշխատե-
լու կորովը, անձնուէր բարեկամներու ընկե-
րութիւնը, տաքուկ գիշերազգեստ մը, ըն-
տիր դաշնակ մը, ընտանի անասուններու սէրը
պիտի բաւէին զինքը լիովին գոհացնելու :
Հայրենի երկրին կարօտը ևս թեթեւցաւ նոր
դէմքեր ճանչնալով : Տիկին ձիւլիա Ռիթէր,
վեհանձն կին մը, գեղարուեստները քաջալի-
բող, պաշտպանեց տաղանդաւոր արսորականը
և անոր հինգ տարիներու ապրուստը ապա-

հովեց : Յիւրիխէն մէկ մղոն հեռու, Մարիա-
 ֆէլտի մէջ ճանչցաւ Տօբթէօր Ֆրանսուա Վի-
 լլ որ 1848էն ի վեր Զուիցերիա եկած հաս-
 տատուած էր : Անոր կինը, Էլիզա Վիլ, ա-
 ռաջնակարգ գրագէտ, Վահնէրը 1843ին
 Տրէզտայի Թատրոնին մէջ տեսած և անոր
 երաժշտութենէն ազդուած էր : Գերման ե-
 րաժիշտը Տիկին Վիլի երեկոյթներուն մէջ
 փայլեցաւ իր գեղեցիկ նուագներովը : Այս-
 պէս կը սիրուէր և կը պաշտպանուէր իր վը-
 տարանդիի, տխուր և մեղամաղձոտ կեանքին
 մէջ :

Նոր բարեկամուհի մը պիտի ելնէր իր
 դէմը և իր կեանքը բոլորովին վիպային պի-
 տի ընէր : Մաթիլա Վիգէնտօնք, հազիւ 25
 տարեկան գեղուհի մը, իր հարուստ ամու-
 սինին հետ եկած հաստատուած էր 1851ին
 Յիւրիխի մէջ : Գաղցր մտերմութիւն մը գո-
 յացաւ արուեստագէտին և գեղուհիին միջև :
 Երաժիշտին անբաժան բարեկամուհիներէն
 մին եղաւ . իր սիրտին հարստութիւնները
 անոր առջեւ թափեց . իր խնամքներուն և
 պաշտպանութեանը տակ առաւ մեծ երա-
 ժիշտը :

Վիգէնտօք Յիւրիխի շրջականները շքեղ
 ամառանոցի մը մէջ իր բնակութիւնը հաս-

տատեց և իրեն շատ մօտ, սիրուն տուն մը
 Վահնէրի տրամադրութեան տակ դրաւ : Ար-
 ուեստագէտին արժանի վայելուչ բնակարան
 մըն էր . բնութեան ծոցին մէջ, սիրուն բոյն
 մը, ուրկէ մեծ վարպետը պիտի կրնար դի-
 տել լիճին կապոյտ քաղցր շուրերը և Ալպ-
 եաններու հիանալի բանօրաման : Այդ բոյնին
 մէջ որուն այնքան պէտք ունէր իր յոգնու-
 թիւններէն վերջ, պատրաստեց Թրիսքաւ և Է-
 Իգէօյք օբերային առաջին արարուածը : Մա-
 թիլա Վիգէնտօնք կուգար իր դասերը առնել
 մեծ վարպետէն : Իր յաճախակի այցելու-
 թիւններովը Վահնէրի սիրտին մէջ ծաղկե-
 ցուց սիրոյ ամենէն բարձր և ամենէն վեհ
 զգացումները : Երաժիշտին կեանքին մէջ այդ-
 սէրը բոլորովին վիպային եղաւ : Միստիքա-
 կան սիրով մը ապրած ըլլալու մխիթարու-
 թեամբ Մաթիլտէն բաժնուեցաւ և նորէն
 ինքզինքը Փարիզ նետեց իբր արուեստագէտ
 իր շրջանակը ընդլայնելու համար : Նորանոր
 տառապանքներէն վերջ, իրեն վերապահուած
 էր յաղթանակի ուրախութիւնը :

Գ .

Փարիզի մէջ կը սուլեն վակները . — Երաժիշտի մը
 բափառական կեանքը . — Դեպ ի փրկութիւն . —
 Երազներու աշխարհին բազաւորը . —
 Բաճար պատգամութիւն մը :

«Ո՞ւր աղիւստութիւն, անզոր թշուառու-
 թիւն, Դերման արուեստագէտի անբաժան
 ընկերը, կեանքի յիշատակներու մէջ ինչ
 բնաւ չի պիտի մոռնամ : Ո՞ր իմ հաւատա-
 րիմ տես, դո՛ւն ինձի ընկերացար մի՛ շտ
 եւ ամէն տեղ : Դո՛ւն իմ պղնձե թելերովդ
 զիս փրկեցիր պատրաստութեամբ չի հարը-
 սութեան մը հարուածներէն, դո՛ւն զիս
 պաշտպանեցիր անոր արեւին կիզից ան-
 ազայրներուն դէմ, բարձր եւ սեւ ամ-
 պեր դրի՛ր դուն այժերու առջեւ որպէս
 զի այս աշխարհի ունայնութիւնները չի
 տեսնուի : »

Դերման երաժիշտին այս հեզնական խօս-
 քերը կը պատկերէին վիշտի և անձկութեան
 ժամերը զոր անցուցած էր իր արուեստագէ-
 տի պտոյտներուն մէջ . 1859ի աշնան վակներ
 Փարիզ գնաց, այս անգամ աւելի բեղնաւոր
 լուրջ գործերով որոնց յաջողութեանը վրայ
 մեծ յոյսեր դրած էր ինք . Պուա տը Պու-

լօնի մօտ : Նիւտոն փողոցը . թիւ 16 տունը
 բռնեց ուր բնակած էր աղիւստ երիտասար-
 դի մը վէպին հեղինակը, Օբթավ Ֆէօյե .
 Կահաւորեց և զարդարեց այն գեղեցիկ ա-
 ռարկաներով որոնք շնորհալի Մաթիլտ վի-
 զէնտօքի յիշատակը կ'արթնցնէին : Հանդարտ
 և կանոնաւոր կեանք մը սկսաւ : Պուա տը
 Պուլլօնի պտոյտներէն վերջ, իր բնակարանը
 կը դառնար և օրուան մնացած ժամերը աշ-
 խատութեամբ կ'անցնէր, Էտմօն Ռօշի հետ
 որ սկսած էր Թանկաւորը Ծրանսերէնի
 թարգմանել, կը մտածէր Փարիզի մէջ նը-
 պատաւոր մթնոլորտ մը գտնել իր արուես-
 տին յաջողութեանը, արդէն սկսած էր իր
 շուրջը համակիրներու խումբ մը ստեղծել :
 Շանֆլէօրի, Լամիլ Օլիվիէ, Լիսց, Պերլիօզ, Ժիւլ
 Ֆերի, Շարլ Պօարլէր ամէն Չորեքշաբթի ի-
 րիկուն իրեն այցելութեան կուգային : Իր
 պերճախօս ձայնովը, հմտալից տեսութիւննե-
 ներովը, գեղեցիկ նուագներովը անոնց հա-
 մակրութիւնը շահած էր : Իր միակ փափարն
 էր Թանկաւորը Փարիզի մէջ ներկայացնել :
 1860, Յունվար 25ին, Սալ սե գ'իթայ-
 իէնի մէջ վակների առաջին ներկայացումը
 տեղի ունեցաւ : Խաղացուցակին մէջ նշանակ-
 ուած էին ուրուական նաւուն նախերգը ,

Թանհաուզրէն և Լօհէնկտիսնէն կտորներ :
 Հոժ բազմութեան մը առջև, որ աւելի ար-
 ուեստագէտներէ, երաժիշտներէ և գեղար-
 ուեստի սիրահարներէ կը բաղկանար, մեծ
 վարպետը երեք ժամ հիանալիօրէն վարեց
 շեժ s'orsխարի պաշտօնը և ունկընդիւրները
 հիացումի մէջ ձգեց :

Թանհաուզրը ներկայացուեցաւ 1861,
 Մարտ 31ին Օրէրայի թատրոնին մէջ, 174
 անգամ փորձուելէ վերջ : Հասարակութիւնը
 պատրաստ չէր առաջին ժամէն ճաշկերու
 գերման երաժշտութեան նրբութիւնները և
 ժօֆէի իշխւպի անդամները սուլեցին նշա-
 նաւոր երաժիշտը : Թէպէտ ընտրեալ դասա-
 կարգէ մը իբր բանաստեղծ, երաժիշտ և
 թատերգակ հեղինակ գնահատուած էր,
 բայց չափազանցօրէն ազդուած իր ամենէն
 սիրական խաղին առթիւ եղած ցոյցերէն՝ ու-
 րոշեց Ծրանասայէն հեռանալ :

Վակնէր սկսաւ իր թափառական կեանքը :
 Վիէննա, Պուտաբէշթ, Բրակա, Մոսկուա և
 Սէն Բեթերսպուրկ լսեցին իր հրաշալի նուագ-
 ները : Իր արուեստագէտի պտոյտներուն մէջ
 ահագին գումարներ շահեցաւ : Երբէք չէր
 մտածեր խնայողութիւն ընել. թատերաբե-
 մին վրայ ամենէն սուղ և շքեղ զգեստներ

րով կ'երեւէր : Շուայտ կեանքի մը մէջ
 չափազանցօրէն յոգնած, ուզեց իր հի-
 ւանդ ջիղերը հանգարտեցնել : Զուիցերիա
 գնաց, Վիլ ընտանիքին քով : Էլիզա Վիլ ու-
 րախութեամբ ողջունեց նշանաւոր և դժբաղդ
 հիւրին վերադարձը. անոր հանգստութեանը
 համար խնամք և պաշտպանութիւն չը խնա-
 յեց : Մարիաֆէլտի քաղցր մթնոլորտին մէջ
 ևս ունեցաւ իր տաղնապի վարկեանները :
 Զղայնացած միջոցին, յանկարծ ոտքի կ'ելնէր,
 սենեակին մէջ քանի մը պտոյտներ կ'ընէր և
 բարեկամուհիին դառնալով կ'ըսէր.

— Գեղեցկութիւն, փայլ, յոյս կ'ուզեմ...
 դո՛ւն չես գիտեր իմ ցարերուս մեծութիւ-
 նը : Ձեռ գիտեր այն թշուառութիւնը որ
 ինձի կ'սպասէ... :

Վակնէր երկար ատեն չի մնաց իր բարե-
 կամուհիին քով : Շթութկարտ դարձաւ, հոն
 կարծես աւելի դժբախտ կեանք մը ունենա-
 լու համար : Ռուսիա երթալու որոշում տուած
 էր, երբ Պավիէրայի Լուի Բ. (*) թագաւորին
 պատուիրակը եկաւ զինքը դտաւ 1864 Ապ-
 րիլին, Շթութկարտի մէջ :

(*) Լուի Բ. Պավիէրայի թագաւոր (1845—1886) բուն
 հիացող եւ բարեկամ Վակնէրի, եղբրական վախճան մը ու-
 նեցած է. Շթարնպէրկի լիճին մէջ խեղդուած գտնուած է
 իր բժիշկին հետ, խորհրդաւոր պարագաներու տակ :

Վակնէր ներկայացաւ մայիս 4ին երիտա-
սարդ թագաւորին որ ճանչցաւ գերման ե-
րաժիշտը և հասկցաւ անոր երաժշտական
կարողութիւնը, Գրականութեանց և արուեստ-
ներու սիրահար այդ ազնիւ և բարձր հոգին
բուն վակնէրեան մը պիտի ըլլար և «պա-
հապան հրեշտակը» դժբաղդ արուեստա-
գէտին :

Վակնէր անհուն երջանկութեան մը մէջ
էր. երիտասարդ վեհապետին բարեկամն ե-
ղած էր : Դիւթական աշխարհի մը մէջ փո-
խադրուած կ'զգար. իր ամէն երազները
կարծես պիտի իրականանային պարիկի մը
հմայքին տակ :

«Թագաւորը, կը գրէր արուեստագէտը
իր էլիզա Վիլ բարեկամուհիին, դժբաղդա-
բար այնքան գեղեցիկ, այնքան խելացի,
այնքան մեծ է որ կը վախնաւ թէ անոր
կեանքը յի մարի այս ունայն աշխարհին
մէջ փախստեայ եւ աստուածային երազի
մը նման : Ան կը սիրէ զիս առաջին սի-
րոյ իսակդովը, եւ ուժովը, գիտէ եւ կը
ճանչնայ ամէն ինչ որ ինձի կը վերաբե-
րի : Կ'ուզէ որ ե՛ս միշտ իր ֆովը մնամ,
աշխատիմ, հահգոյիմ. կ'ուզէ ինձի ՏԱՅ ա-
մէն ինչ որուն պէտք ունիմ. կ'ուզէ որ

«Նիպեղունկէն»ը վերջացնել եւ փափա-
քածիս նման ներկայացնել պիտի տայ :
Ինձմէ կը հեռացնէ ամէն դրամական
հոգ, պիտի ունենամ ինչ որ ինձի պէտք է.
միակ պայմանով որ իր ֆովը մնամ» :

Ս

Միւնիխի բասրոնին մէջ. — Թրիպլեքի առանձնա-
կեացը. — Պայրեօքի բասրոնը. — Երազեն իրա-
կանութիւն. — Ռիօար Վակնէրի ասուա-
ձացումը:

1868 Յունիսին, Միւնիխի արքունական
Թատրոնը կը ներկայացնէր առաջին անգամ
Վակնէրի մէջ նշանաւոր գործը «Նիւրեկայէր-
կի վարպետ երգիչները» խանդավառ ծա-
փերու մէջ: Թագաւորը իր օթեակը հրաւի-
րած էր գերման երաժիշտը: Ներկայացումը
փառաւոր եղաւ: Ժողովուրդը իր խանդավա-
ռութեանը մէջ հեղինակը Թատերաբեմին վը-
րայ կը կանչէր: Լուի Բ.ի հրամանով, Վակ-
նէր ոտքի ելաւ և արքունական օթեակէն ող-
ջոյն մը տուաւ զինքը ծափահարող հանդի-
սականներուն:

Որուեստագէտը իր այս յաջողութենէն
վերջ, Թողուց Պալիերայի մայրաքաղաքը և
առանձնացաւ Թրիպլէնի մէջ, սիրուն վայր
մը Լուչերնա լիճին ափերուն վրայ: Հոն Լուի
Բ. ծպտեալ իրեն այցելութեան կուգար, իր
նուագները լսելու համար:

Վակնէր երկու տարիէ այրիացած էր:
1866, Յունվար 26ին, իր Մինա կինը սրտի

հիւանդութենէ մեռած էր: Անոր անձին մէջ
չէր գտած իր երազած սիրոյ զօրութիւնը.
պատրաստ էր իր ամբողջ արուեստը զոհել
այնպիսի կնոջ մը որ սիրէր զինքը իր սրտին
բոլոր ուժովը: Այդ էակը գտաւ. նշանաւոր
երաժիշտ Լիսցի աղջիկն էր Քօզիմա որ իր
ամուսինէն(*) բաժնուեցաւ Վակնէրի հետ ա-
մուսնանալու համար: Քօզիմա իր անուանի
հօրը արժանաւոր աղջիկը, իր իմացական կա-
րողութեամբը, վառ երեւակայութեամբը և
քերթողական տաղանդովը երաժիշտին ճշ-
մարիտ ընկերուհին եղաւ: Ինքն ալ երաժիշտ
մը, ճաշկեց իր մեծ ամուսինին երաժշտու-
թիւնը և անոր ամենէն մեծ ներշնչումները
տուաւ:

Թրիպլէնի մէջ երաժիշտին կեանքը ամե-
նէն երջանիկն և բեղմնաւորն եղած է: Այդ
պայծառ և հանդարտ մթնոլորտին մէջ, բը-
նութեան հիանալի տեսարաններուն առջև,
իր առանձնակեացի կեանքին մէջ, երաժըշ-
տական ամենէն մեծ արտագրութիւններն ու-
նեցած է:

(*) Հանս տը Պիւլով, գերման երաժիշտ ծնած 1830ին
Տրէզտա, եւ մեռած 1894ին Գահիրէ: Իբր անուանի դաշ-
նակահար եւ Շեֆ օՍրէսթը այցելեց Գերմանիա, Պէլճիքա,
Հոլանտա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա, Վակնէրի բոլոր խաղերը
ներկայացնել տալով, իր ամուսնալուծումը արգելք չեղաւ
իր բարեկամութիւնը դադրեցնելու Վակնէրի հետ:

Վակնէր աշխարհի ծանօթ երաժիշտ մըն էր : Վակնէրեան երաժշտութիւնը ստեղծուած էր : Պավիէրայի թագաւորը անոր խաղերուն ներկայացման համար մասնաւոր թատրոն մը կառուցանել պիտի տար : Պայրէօթի թատրոնն էր այդ . Վակնէրի աստուածացումը , անոր գործերուն յաւերժական կոթողը :

Վերին Ֆրանքոնիոյ ցուրտ լեռներուն ետին , Մայն գետին վրայ սիրուն և փոքր քաղաք մըն է Պայրէօթ : Շոճիներու անտառներ , արագահոս առուակներ , մշուշապատ երկինքի մը տակ կապուտցած բլրակներ . կաղամախիներով եզերուած ճամբաներ , կանանչաւետ մարգեր արջառներով լեցուն , այսպիսի բնական գեղեցկութիւններու մէջ կը գտնուի այդ հանդարտիկ քաղաքը որ պիտի ունենար իր շքեղ թատրոնը և ուր պիտի խուժէին ամէն երկիրներու կայսրերը , թագաւորները , իշխանները և ժողովուրդները ծափահարելու համար Գերման երաժիշտը :

Պայրէօթի թատրոնին առաջին քարը դրուեցաւ 1872, Մարտ 22ին : Ի պատիւ թագաւորին , Վակնէրի շինած մէկ քայլերգը նըւադուեցաւ , այն օրը խուռն բաղձութեան մը առջև : Լուի Բ.ի կողմէ քարտուղար մը եկած էր իմացնելու թէ՛ արքունի գանձը միշտ

բաց պիտի մնար այդ վեհ ցոյցերուն համար . և թագաւորն ալ Վակնէրի կը հեռագրէր .

«Սիրելի բարեկա՛մ , այսպիսի օր մը այնքան նշանակելի՛ Գերմանիոյ համար , սիրտս խորէն ձեզի կ'ուղղեմ իմ ամենէն անկեղծ եւ ջերմ մաղթանքներս : Ողջոյն եւ օրհնութիւն այդ մեծ ձեռնարկին : Այսօր եւ միշտ ձեզի հետ մեկտեղ եմ» :

Այն օրը , Վակնէր յուզուած և խանդավառ , գեղեցիկ պատասխան մը կը զրկէր իր մեծ բարեկամին :

«Ի՛նչ կը վերակենդանացնե՛ք զիս չըֆնադ գարունին պէս որ կը նորոգէ ուսերուն հիւրը . դուք ձմեռուան ցուրտէն թրմրած ուժերս երեսակ կը հանե՛ք . դուք գիշերուան մութին մեջէն զիս կ'առնե՛ք եւ յոյսին մեջ կը դնե՛ք : Երջանկութեամբ արքեցած . հիմա նոր ճամբաներու մեջ կը մտնեմ ե՛ս :»

Պայրէօթի թատրոնը կառուցուած է քաղաքէն դուրս , սիրուն բլրակի մը վրայ : Համեստ երեւոյթով շէնք մըն է որ քիչ մը փարիզի Քրօֆաստրոյին կը նմանի : Ներքին մասին մէջ ոչ օթեակ կայ , ոչ սրահ : Թատերաբեմը բոլորած են չըջանկաձև աստիճաններ ուր 2000ի մօտ հանգիսականներու համար տեղեր կան : Թատ-

րոնին կառուցման համար 1,200,000 ֆրանք ծախսուած է : Ռիւնքվից և Պրէսքվալտ ճարտարապետներուն յատակագիծին վրայ շինուած է : Նորաշէն թատրոնին մէջ առաջին ներկայացումը տեղի ունեցած է 1876, Օգոստոս 13ին և Վակնէրի «Նիպէրունկի մասանիւն» անուն խաղը տրուած է :

Լուի Բ. իր անձնական ծախքովը կառուցանել տուաւ նաև նշանաւոր երաժիշտին համար սիրուն ամառանոց մը Շթարնպէրկի լիճին ափերուն վրայ : Շիկագոյն աղիւսէ շինուած քառակուսի շէնք մըն է, ճակատին վրայ ունի քանդակուած նկար մը որ կը ներկայացնէ Նիպէրունկի մէկ տեսարանը : Առաջին յարկին վրայ սրահ մը կայ մարմարիոնէ արձաններով զարդարուն, աջ կողմը սեղանատունը և ձախ կողմը հիւրանոցը իր արուեստագիտական առարկաներովը և ընդարձակ մատենադարանովը : Կոյս որթատունկեր և պէնկալի վարդեր կը շրջապատեն Վիլլան և անոր պարտէզին ծառուղիներուն մէջ գոյնըզգոյն փասեաններ և սիրամարգներ կը ճէմեն :

Վակնէր իր փառքին լրումին մէջ երբէք հպարտ և անձնասէր չեղաւ . միշտ զըւարթ և համակիր դէմքով մը իր այցելուները կ'ըն-

դունէր և ջերմ խանդավառութեամբ անոնց հետ կը խօսէր իր աշխատութիւններուն վրայ : Ամենէն սիրուած դէմք մըն էր : Արեւոտ երկիրները շատ կը սիրէր . իր միակ երազն էր տեսնել Հնդկաստանը և Վոսփորը :

Վաթսունը ինը տարեկան հասակին մէջ աշխատութեան եռանդը տակաւին չէր կորսընցուցած : Անկողինէն ժամը 6ին կ'ընէր, լոգանքը կ'առնէր և նորէն կը պառկէր . մինչև ժամը 10ը կը կարդար, ժամը 11ին աշխատութեան կ'սկսէր մինչև ժամը 2 : Ճաշէն վերջ, քիչ մը կը հանգչէր ժամը 4-6 կառքով պտոյտ մը կ'ընէր, յետոյ նորէն կ'աշխատէր մինչև ժամը 8 : Երեկոյնները ընտաքին քով կ'անցնէր : Կատարեալ բուսակեր մըն էր :

1879էն ի վեր Վակնէր սովորութիւն ըրած էր ձմեռները Իտալիա անցնելու : 1883 Փետրուար 13ին, Վենետիկ, Վանտրամինիի պալատին մէջ ուր կը բնակէր, աշխատած միջոցին կաթուածահար եղաւ : Բաց կապոյտ և վարդագոյն Սաթէնով ծածկուած իր սենեակին մէջ, մահուան անկողինին քովը, անձ մը միայն կար որ կուլար : Իր հաւատարիմ կոնսօլիէն էր ան :

Պավիերայի թագաւորը երբ լսեց իր ե-

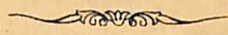
րաժիշտ բարեկամին մահը, շատ յուզուեցաւ և հրաման ղրկեց որ մեռեալին ո՛չ ոք դպչի մինչև իր պատուիրակին ժամանումը : Պէրլինէն Բրոֆէսէօր Հօֆման եկաւ մարմինը գմբուսելու : Թագաւորին քարտուղարը սահմանադրուի գնաց դագաղին ընկերանալու մինչև Միւնիխ դափնիէ պսակով մը, սա՛ վերտառութեամբ . « Պալիերայի Լուի Բ. Թագաւորը՝ երաժշտութեան մեծ քաւաստեղծին՝ Ռիչար Վակնէրի » :

Վակնէր թաղուեցաւ Վահրնֆրիտի ամառանոցին մէջ մեծ հանդէսով : Երկու հարիւր պսակներու փոխադրութեան համար երեք կառք միայն յատկացուած էր : Յաջորդ օրը Լուի Բ. առանձինն եկաւ երաժիշտին գերեզմանին վրայ լայլու :

Վակնէր մեռաւ առանց հարստութիւն մը ձգելու : Իր վերջին գործը Բարսիւմալ 300,000 ֆրանքի ծախուեցաւ Մաեանսի մէջ Շօթ հաստատութեան :

Վակնէր դերասաններու մէջ մեծցած և տղայ հասակէն սնած Շէքսպիրի, Շիլլէրի և Կէօթէի գործերով : միակ երազ մը ունեցաւ . երաժշտութիւնը առամին մէջ մտցնել : Կատարելապէս յաջողեցաւ . երաժշտական տրուամին ստեղծիչն եղաւ :

Պայրէօթի մէջ իր աստուածացումէն առաջ ունեցած տառապանքները անօգուտ չեղան : Վիշտի և ցաւերու մէջ ծնունդ տուաւ իր ամենէն շքեղ գործերուն , լուսաւորուած հաւատքի և սիրոյ ցոլքերովը : Վակնէրեան դաւանանքը իր բուն իսկ դաւանանքէն ծնած է . այդ դաւանանքը կը զօրացնէ և կը մխիթարէ մարդիկը, ինչպէս զօրացուցած և մխիթարած է Ռիչար Վակնէրը իր կեանքին մէջ, ամբողջովին նուիրուած աստուածային և անմահ արուեստին բոլոր շքեղութիւններուն :

Faint, illegible text visible through the paper, likely bleed-through from the reverse side of the page.

0014244

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0011244

2411

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ

թ.

ԶԱՐԼՁ ՏԻՔԸՆՍ

(32 էջ. 4ին 10 դահեկան)

